

Marcu, Ionuț-Mircea

Working Paper

Perspectiva parcursului european pentru statele din
Balcanii de Vest: Între 'oboseala extinderii', influențe
externe și integrarea europeană

EIR Working Papers Series, No. 38

Provided in Cooperation with:

European Institute of Romania, Bucharest

Suggested Citation: Marcu, Ionuț-Mircea (2021) : Perspectiva parcursului european pentru statele din Balcanii de Vest: Între 'oboseala extinderii', influențe externe și integrarea europeană, EIR Working Papers Series, No. 38, European Institute of Romania, Bucharest

This Version is available at:

<https://hdl.handle.net/10419/251187>

Standard-Nutzungsbedingungen:

Die Dokumente auf EconStor dürfen zu eigenen wissenschaftlichen Zwecken und zum Privatgebrauch gespeichert und kopiert werden.

Sie dürfen die Dokumente nicht für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, öffentlich zugänglich machen, vertreiben oder anderweitig nutzen.

Sofern die Verfasser die Dokumente unter Open-Content-Lizenzen (insbesondere CC-Lizenzen) zur Verfügung gestellt haben sollten, gelten abweichend von diesen Nutzungsbedingungen die in der dort genannten Lizenz gewährten Nutzungsrechte.

Terms of use:

Documents in EconStor may be saved and copied for your personal and scholarly purposes.

You are not to copy documents for public or commercial purposes, to exhibit the documents publicly, to make them publicly available on the internet, or to distribute or otherwise use the documents in public.

If the documents have been made available under an Open Content Licence (especially Creative Commons Licences), you may exercise further usage rights as specified in the indicated licence.

Institutul
European
din România

**Perspectiva parcursului european
pentru statele din Balcanii de Vest.
Între „oboseala extinderii”, influențe
externe și integrarea europeană**

Ionuț-Mircea MARCU

Working Papers Series, nr. 38 • Aprilie 2021

**Perspectiva parcursului european pentru statele din Balcanii de Vest.
Între „oboseala extinderii”, influențe externe și integrarea europeană**

**Autor:
Ionuț-Mircea MARCU**

București, Aprilie 2021

Working Paper Nr. 38
Institutul European din România

Bd. Regina Elisabeta nr. 7 – 9, București
Telefon: (4021) 314 26 96; Fax: (4021) 314 26 66
E-mail: ier@ier.gov.ro; Website: www.ier.gov.ro

Coordonator Colecție microstudii IER:
Bogdan Mureșan

ISSN online: 1841 - 4281

© Institutul European din România, 2021

** Opiniile exprimate nu angajează decât autorul și nu pot fi considerate ca reprezentând o luare de poziție oficială a Institutului European din România.*

Cuprins

<i>Introducere</i>	<i>6</i>
<i>Balcanii de Vest. Scurt istoric al procesului de integrare europeană</i>	<i>8</i>
<i>Propunerile Comisiei Europene pentru îmbunătățirea Politicii de Extindere în Balcanii de Vest.....</i>	<i>9</i>
<i>Alți actori în Balcanii de Vest. Turcia, Federația Rusă și China.....</i>	<i>13</i>
<i>Perspectiva României</i>	<i>16</i>
<i>Concluzii</i>	<i>17</i>
<i>Bibliografie</i>	<i>18</i>

Rezumat: În ceea ce privește parcursul european al statelor din Balcanii de Vest, Uniunea Europeană transmite că s-ar afla într-o perioadă de „oboseală a extinderii”. Riscurile întârzierii integrării statelor din această regiune profund marcată de războaiele de după destrămarea Iugoslaviei sunt semnificative, în mod special în privința creșterii influenței economice și politice în regiune a unor state precum Turcia, Federația Rusă și China. După blocarea negocierilor de aderare pentru Albania și Macedonia de Nord, în noiembrie 2019, Comisia Europeană a lansat o serie de propuneri pentru îmbunătățirea Politicii de Extindere în Balcanii de Vest, punându-se accentul pe cooperarea intraregională, creșterea credibilității decidenților politici în asumarea reformelor și mai multă predictibilitate. Din punctul de vedere al României, stabilitatea în regiunea Balcanilor de Vest este foarte importantă, fiind sprijinită integrarea europeană în funcție de meritele individuale ale fiecărui stat în implementarea reformelor. Conferința privind Viitorul Europei reprezintă o oportunitate de a relansa proiectul construcției europene, oferind statelor din Balcanii de Vest o perspectivă corectă, credibilă și concretă cu privire la integrarea europeană.

Cuvinte-cheie: *integrare europeană; Balcanii de Vest; Politica de Extindere; europenizare; „oboseala extinderii”.*

Despre autor: **Ionuț-Mircea Marcu** este expert în cadrul Serviciului Studii Europene, Institutul European din România. Este redactor al revistei *Romanian Journal of European Affairs*. Este absolvent al Facultăților de Istorie și Științe Politice din cadrul Universității din București, iar în prezent este doctorand în Istorie. Contact: ionut.marcu@ier.gov.ro.

Introducere

Decizia președintelui francez Emmanuel Macron de a bloca deschiderea negocierilor de aderare pentru Albania și Macedonia de Nord, în noiembrie 2019, a suscitat surprindere și indignare în anumite capitale europene, fiind calificată de președintele Comisiei Europene de la acea dată, Jean-Claude Juncker, drept „o mare greșală”. Liderul de la Élysée a susținut însă nevoia de reformare a întregii Politici de Extindere a Uniunii Europene, considerând că este nevoie de o regândire profundă a viziunii cu privire la viitorul construcției europene, înainte de a putea primi noi state membre¹. Izbucnirea crizei sanitare și economice generate de pandemia cu noul coronavirus a schimbat radical agenda politică la nivel european, iar principalul obiectiv al guvernelor din Balcanii de Vest a devenit gestionarea crizei. Uniunea Europeană a mobilizat un pachet de 3,3 miliarde de euro pentru a sprijini statele din Balcanii de Vest în vederea gestionării efectelor pandemiei. Cu toate acestea, dincolo de dificultățile generate de pandemie, contextul politic nu a evoluat nici el în sens pozitiv. În noiembrie 2020, Bulgaria a blocat deschiderea negocierilor de aderare cu Macedonia de Nord. Conform părții bulgare, limba oficială a Macedoniei de Nord este doar un dialect regional al limbii bulgare, interpretare respinsă de autoritățile de la Skopje. Cu toate că Bulgaria sprijină la nivel principal integrarea europeană a statelor din Balcanii de Vest, aceasta fiind și una dintre prioritățile președinției bulgare a Consiliului UE în 2018, disputa identitară și lingvistică a fost considerată suficient de importantă pentru a bloca temporar aderarea Macedoniei de Nord².

Regiune profund marcată de experiența tragică a războaielor de după destrămarea Iugoslaviei, parcursul european al Balcanilor de Vest este unul complicat, cu perioade de evoluții pozitive, dar și cu perioade de încetinire și chiar regres. Disputele intraregionale, ca și disputele cu state deja membre ale Uniunii Europene, au ridicat probleme semnificative, atât pentru decidenții politici din regiune, cât și pentru instituțiile europene. Întârzierea integrării a (re)atras influența din ce în ce mai crescută a statelor terțe, unele dintre acestea cu interese mai vechi, precum Federația Rusă sau Turcia, altele cu implicare mai recentă, precum China.

Două concepte au fost folosite pentru a explica aceste dificultăți de integrare a statelor din Balcanii de Vest în Uniunea Europeană. Conceptul de „oboseală a extinderii” a fost definit de Anna Szolucha drept „ezitarea sau refuzul de a oferi statutul de stat membru al Uniunii

¹ *EU blocks Albania and North Macedonia membership bids*, disponibil la: <https://www.bbc.com/news/world-europe-50100201> (18.03.2021).

² *Una Hajdari, Tongue-tied: Bulgaria's language gripe blocks North Macedonia's EU path. Sofia holds up start of membership talks over linguistic dispute*, disponibil la: <https://www.politico.eu/article/bulgaria-north-macedonia-eu-accession-talks-language-dispute/> (18.03.2021).

Europene pentru state noi (...) în perioada imediat următoare finalizării unui val de extindere”³. Procesul de integrare europeană demonstrează ciclicitatea acestei „oboseli”, în cazul Balcanilor de Vest fiind direct legat de nevoia de internalizare a efectelor extinderii în spațiul postcomunist din Europa Centrală și de Est⁴. Din multe puncte de vedere, succesul „europenizării” și integrării fostelor state comuniste din Europa Centrală și de Est a fost considerat un model transferabil în Balcanii de Vest. Cu toate acestea, cele două procese au avut evoluții diferite, „oboseala” generată de extindere în Europa Centrală și de Est putând fi una dintre cauzele ce au limitat „europenizarea” statelor din Balcanii de Vest. Dificultățile în integrarea statelor din Balcanii de Vest au dus la contestarea atât a conceptului de „europenizare”, cât și a capacității Uniunii Europene de a fi o „putere normativă”⁵ în regiune. După succesul din Europa Centrală și de Est, instituțiile europene par a fi nevoite să „regândească” criteriile și instrumentele politicii de extindere. În acest sens, analizând cazul statului Bosnia și Herțegovina, autori precum Iordan Gheorghe Bărbulescu și Miruna Troncotă propun conceptul de „europenizare limitată”, sugerând că există un risc semnificativ al intrării într-un cerc vicios pentru statele din Balcanii de Vest⁶. Uniunea Europeană s-a (auto)definit ca un actor normativ în pacificarea și democratizarea statelor din Balcanii de Vest, utilizând Politica de Extindere ca, teoretic, cel mai bun instrument de politică externă pe care îl are la dispoziție, utilizând instrumente de *soft power*⁷ pentru a „europeniza” aceste state și a le apropia de comunitatea europeană⁸. Din acest motiv, riscurile unui eventual insucces al Uniunii Europene în integrarea statelor din Balcanii de Vest sunt majore, nu doar din perspectiva creșterii influenței Federației Ruse, Chinei sau Turciei în regiune, ci mai ales în ceea ce privește credibilitatea construcției europene ca vector al democratizării și modernizării.

³ Anna Szoulcha, „The EU and Enlargement Fatigue: Why Has the European Union Not Been Able to Counter Enlargement Fatigue”, *Contemporary European Research*, nr. 6, 2010, pp. 1-16.

⁴ John O’ Brennan, „On the Slow Train to Nowhere?”. The European Union, ‘Enlargement Fatigue’ and the Western Balkans”, *European Foreign Affairs Review*, vol. 19, nr. 2 (2014), pp. 221-242.

⁵ Ian Manners, „Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?”, *Journal of Common Market Studies*, vol. 40, nr. 2, pp. 235-258.

⁶ Iordan Gheorghe Bărbulescu, Miruna Troncotă, „The Ambivalent Role of the EU in the Western Balkans - “Limited Europeanisation” between Formal Promises and Practical Constraints. The Case of Bosnia-Herzegovina”, *Romanian Journal of European Affairs*, vol. 12, no. 1, martie 2021, pp. 5-26, disponibil la: http://rjea.ier.gov.ro/wp-content/uploads/articole/RJEA_2012_vol12_no1_The-Ambivalent-Role-of-the-EU-in-the-Western-Balkans_2.pdf (18.03.2021).

⁷ Joseph Nye, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Public Affairs, 2005.

⁸ Iordan Gheorghe Bărbulescu, Miruna Troncotă, „EU” ”Laboratory” in the Western Balkans. Experimenting Europeanization without Democratization. The Case of Bosnia and Herzegovina”, *Revista Española de Ciencia Política*, no. 31, martie 2013, pp. 63-99.

Obiectivul acestui material este de a oferi o privire de ansamblu referitoare la starea actuală a procesului de integrare europeană a statelor din Balcanii de Vest, pornind de la specificitățile atât ale regiunii ca bloc eterogen, cât și ale fiecărui stat în parte. De asemenea, vor fi prezentate reformele propuse de către instituțiile europene prin Politica de Extindere, din perspectiva consecințelor asupra regiunii analizate, fiind pus accentul pe obiectivele setate pentru fiecare stat candidat sau potențial candidat. Nu în ultimul rând, va fi inclusă o scurtă analiză privind obiectivele și interesele altor actori geopolitici în Balcanii de Vest.

Balcanii de Vest. Scurt istoric al procesului de integrare europeană

Conceptul „Balcanii de Vest” a fost lansat în 1996 de către Uniunea Europeană, diferențiind această regiune de „Europa de Sud-Est”. Regiunea Balcanilor de Vest include toate statele din fosta Iugoslavie, cu excepția Sloveniei, plus Albania. Balcanii de Vest au fost abordați de instituțiile europene pornind de la o perspectivă regională, cu scopul de a normaliza relațiile dintre statele din zonă. În 1999, Uniunea Europeană a lansat Procesul de Stabilizare și Asociere (PSA), alături de Pactul de Stabilitate, acesta din urmă fiind înlocuit de Consiliul de Cooperare Regională în 2008. Consiliul European de la Salonic (Thessaloniki) a reiterat că toate statele membre ale PSA sunt state potențial candidate⁹. Cooperarea intraregională a devenit unul dintre cele mai importante obiective ale procesului de integrare, în vederea depășirii diferendelor complexe din statele din regiune. Cu toate acestea, există în acest moment diferențe importante între statele din această regiune în ceea ce privește parcursul european¹⁰. Perspectiva inițială a instituțiilor europene, regională, ce presupunea că statele din Balcanii de Vest pot fi abordate dintr-o perspectivă „în bloc”, a fost înlocuită de o abordare mult mai nuanțată și adaptată fiecărui stat în parte¹¹.

Albania a aplicat oficial pentru a fi membră a UE în aprilie 2009, obținând statutul de țară candidată în iunie 2014. În 2016, 2018 și 2019 Comisia a recomandat deschiderea negocierilor de aderare. Acest lucru s-a întâmplat în martie 2020. Bosnia și Herțegovina este,

⁹ European Parliament, *The Western Balkans. FactSheet*, disponibil la: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/168/the-western-balkans> (18.03.2021).

¹⁰ Lucia Venic-Alujevic, *European Integration of Western Balkans: From Reconciliation to European Future*, disponibil la: <https://www.martenscentre.eu/wp-content/uploads/2020/07/european-integration-western-balkans.pdf> (18.03.2021).

¹¹ Miruna Troncotă, „Europeanizarea Balcanilor de Vest. Experimente politice și lecții încă neînvațate”, George Anglițoiu (coord.), *Europeanizarea. Studii de guvernare și securitate*, Editura C.H. Beck, București, 2015, pp. 169-197.

la momentul redactării acestui material, stat potențial candidat. În iulie 2020, după cinci ani de la lansarea negocierilor pentru implementarea PSA, Parlamentul de la Sarajevo a ratificat regulile de procedură, deschizând astfel drumul pentru implementarea PSA în Bosnia și Herțegovina. Situația Macedoniei de Nord a fost direct legată de disputa cu Grecia cu privire la denumirea oficială a statului, rezolvată *prin Acordul de la Prespa*. Având statutul de stat candidat încă din decembrie 2005, Macedonia de Nord a început negocierile de aderare în martie 2020, fără condiționalități suplimentare. În cazul Kosovo, având în vedere că cinci state membre UE (Cipru, Grecia, România, Slovacia și Spania) și două state din regiune (Serbia, respectiv Bosnia și Herțegovina) nu îi recunosc independența, viitorul depinde de negocierile la nivel înalt între Belgrad și Pristina. „Acordul Bruxelles” din aprilie 2013 a reprezentat un pas esențial în normalizarea relațiilor dintre Serbia și Kosovo. Muntenegru a aplicat pentru începerea procesului de aderare la doi ani după obținerea independenței, în 2008. După negocieri începute în 2012, Comisia a anunțat că este posibilă o aderare a Muntenegrului până în 2025, recunoscând în același timp că acesta este un obiectiv „ambitios”. În cazul Serbiei, după negocieri începute în 2014, situația rămâne profund legată de normalizarea relațiilor cu Kosovo¹².

Propunerile Comisiei Europene pentru îmbunătățirea Politicii de Extindere în Balcanii de Vest

Adoptată la Summitul UE-Balcanii de Vest din 6 mai 2020, Declarația de la Zagreb a reiterat sprijinul fără echivoc al statelor membre UE pentru integrarea europeană a țărilor din Balcanii de Vest. În ceea ce privește criza generată de pandemia cu noul coronavirus, s-a pus accentul pe nevoia de unitate și de solidaritate, cele două părți subliniind importanța colaborării în gestionarea efectelor pandemiei. Asistența statelor membre UE va trebui legată de progrese tangibile în reformare socioeconomică și respectarea statului de drept, țările din Balcanii de Vest angajându-se să respecte valorile, regulile și standardele comunității europene. Cooperarea regională va trebui legată direct de eforturi concrete în vederea reconcilierii atât între statele din regiune, cât și în raport cu state din afara Balcanilor de Vest¹³.

¹² European Parliament, *The Western Balkans. FactSheet*, disponibil la: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/168/the-western-balkans> (18.03.2021).

¹³ *Zagreb Declaration, 6 May 2020*, disponibil la: <https://www.consilium.europa.eu/media/43776/zagreb-declaration-en-06052020.pdf> (18.03.2021).

Contextul pandemic, cât și investițiile economice ale statelor terțe în regiune, au demonstrat nevoia ca instituțiile europene să ofere sprijin statelor din Balcanii de Vest pentru refacerea economică și tranziția spre o economie verde și digitală. Astfel, Planul Economic și de Investiții, lansat în 2020, își propune să aducă economiile din Balcanii de Vest mai aproape de Piața Unică europeană, prin stimularea cooperării și comerțului intraregional. Conectarea economică intraregională presupune ca statele din regiune să-și asume reforme fundamentale, inclusiv prin crearea unei piețe unice regionale, pornind de la *acquis*-ul comunitar. Aceasta ar crește semnificativ investițiile străine în regiune, oferind în același timp sprijin în vederea depășirii diferendelor dintre state, inclusiv din perspectiva relațiilor dintre Serbia și Kosovo. Din punct de vedere al digitalizării, statele din Balcanii de Vest ar urma să respecte strategia digitală a Uniunii Europene, în vederea integrării mai facile în Piața Unică. Obiectivul, pe termen mediu și lung, al acestei apropieri economice între UE și statele din Balcanii de Vest este să ofere un sprijin concret în vederea integrării în comunitatea europeană, dar și să reducă influența unor actori terți în regiune. Cu toate acestea, Comisia Europeană a reiterat că principalul obstacol pentru dezvoltarea economică a statelor din regiune este legat de respectarea principiilor statului de drept și combaterea corupției endemice. Democrația și respectul pentru drepturile fundamentale ale omului nu reprezintă doar o condiție a integrării europene, ci și o sursă în vedere redresării economice post-criză pandemică¹⁴.

¹⁴ *Commission Communication on An Economic and Investment Plan for the Western Balkans*, disponibil la: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/communication_on_wb_economic_and_investment_plan_october_2020_en.pdf (18.03.2021).

Figură 1. Starea procesului de aderare pentru statele din Balcanii de Vest (ianuarie 2020)

Source: European Parliament
ECFR · ecf.eu

Sursa imagine: <https://ecfr.eu/publication/decade-of-patience-how-china-became-a-power-in-the-western-balkans/>.

Cooperarea regională reprezintă, din punctul de vedere al Comisiei Europene, cel mai important instrument pentru asigurarea dezvoltării economice și sociale pentru statele din Balcanii de Vest. Astfel, formate de cooperare precum Acordul de Liber Schimb Central European (CEFTA), Consiliul de Cooperare Regională sau Comunitatea pentru Transport au rezultate palpabile. Crearea unei Zone Economice Regionale (*Regional Economic Area*) ar

permite creșterea atractivității economiilor din regiune pentru investițiile străine și accelerarea integrării europene¹⁵.

Propunerile Comisiei Europene pentru îmbunătățirea Politicii de Extindere, lansate în februarie 2020, se bazează pe câteva principii-cheie: mai multă credibilitate din partea decidenților politici în asumarea reformelor; mai multă voință politică în vederea integrării europene, atât din partea decidenților, cât și la nivel societal; un proces de negociere mai dinamic; predictibilitate. Dincolo de obligațiile și așteptările UE în raport cu statele candidate, Uniunea își asumă respectarea principiilor „meritocratice” și a criteriilor obiective¹⁶. Pornind de la aceste principii, Consiliul a decis să deschidă negocierile de aderare cu Albania și Macedonia de Nord în martie 2020, Comisia prezentând în luna iulie a aceluiași an propunerile de direcții de negociere. În ceea ce privește celelalte state din regiune, negocierile cu Muntenegru și Serbia au progresat, în timp ce în cazul Bosniei și Herțegovinei a fost propus un plan comprehensiv de reforme. În cazul Kosovo, progresul a fost limitat, chiar dacă autoritățile de la Pristina au continuat să-și declare angajamentul pentru integrarea europeană¹⁷.

„Pachetul de extindere” 2020 subliniază care sunt principalele reforme pe care statele din regiune trebuie să le implementeze. În primul rând, respectarea statului de drept prin independența actului de justiție. Dacă Albania și Macedonia de Nord au făcut progrese în acest sens, în Bosnia și Herțegovina sau Serbia nu a fost înregistrat niciun progres. Corupția reprezintă în continuare o reală problemă pentru dezvoltarea economică a tuturor statelor din regiune, chiar dacă în Albania și Macedonia de Nord au existat semnale încurajatoare. Din punct de vedere al instituțiilor democratice, este încă nevoie de reforme care să asigure consolidarea procesului electoral și separarea puterilor în stat. Din punct de vedere economic, progrese în crearea unei piețe competitive, care să poată face față competiției de pe piața unică, au fost identificate în Albania, Muntenegru și Serbia, în timp ce Bosnia și Herțegovina, Kosovo și Macedonia de Nord au făcut doar progrese limitate. Înainte de izbucnirea pandemiei cu noul coronavirus, ratele de creștere economică ale statelor din regiune erau mai ridicate decât media UE, însă decalajul în raport cu piața unică rămâne încă departe de convergența reală. Pandemia

¹⁵ European Commission, *2020 Communication on EU enlargement policy*, disponibil la: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20201006-communication-on-eu-enlargement-policy_en.pdf (18.03.2021).

¹⁶ European Commission, *Enhancing the accession process – A credible EU perspective for the Western Balkans*, disponibil la: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/enlargement-methodology_en.pdf (18.03.2021).

¹⁷ European Commission, *2020 Communication on EU enlargement policy*, disponibil la: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20201006-communication-on-eu-enlargement-policy_en.pdf (18.03.2021).

va afecta probabil diferit economiile din regiune, durata și severitatea recesiunii post-pandemie putând reprezenta un factor foarte important în evoluția parcursului european de la stat la stat. Dincolo de intervențiile și investițiile actorilor terți, UE rămâne cel mai mare partener comercial al statelor din Balcanii de Vest, reprezentând 82,9% din exporturi și 61,8% din importuri. Companiile din UE reprezintă 73% din investițiile străine directe din regiune. Din punct de vedere al respectării standardelor și normelor europene, statele din regiune sunt moderat pregătite. În cazul Serbiei, Comisia Europeană a remarcat apropierea acestei țări de China în contextul pandemiei, în timp ce restul statelor din regiune au respectat în linii mari pozițiile UE în relațiile cu terții¹⁸.

„Pachetul de extindere” 2020 se încheie cu o serie de recomandări, aplicabile atât pentru întreaga regiune, cât și pentru fiecare dintre statele din Balcanii de Vest. Astfel, remarcând că o Politică de Extindere credibilă rămâne o investiție geostrategică în vederea asigurării păcii, stabilității, securității și dezvoltării întregii Europe, Comisia Europeană a invocat evoluții recente pentru a motiva nevoia de îmbunătățire a procesului de extindere. În Muntenegru, declararea intenției de a adera la Uniunea Europeană este dublată de implementarea de reforme și politici publice. În Serbia însă, dincolo de declarațiile politice, guvernul trebuie să investească mai mult în obținerea de rezultate obiective și comunicarea mai puțin ambiguă cu instituțiile europene. Macedonia de Nord și Albania au făcut progrese relevante în atingerea obiectivului strategic de integrare europeană, în timp ce Bosnia și Herțegovina trebuie să implementeze reforme structurale profunde, inclusiv din punct de vedere constituțional. În cazul Kosovo, perioada de incertitudine politică trebuie depășită, iar procesul de implementare a reformelor revigorat¹⁹.

Alți actori în Balcanii de Vest. Turcia, Federația Rusă și China

Întârzierea procesului integrării europene pentru statele din Balcanii de Vest poate reprezenta un risc din punct de vedere al creșterii influenței altor actori statali în regiune. Din acest punct de vedere, Johannes Hahn, fost comisar european pentru extindere și politică

¹⁸ European Commission, 2020 *Communication on EU enlargement policy*, disponibil la: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20201006-communication-on-eu-enlargement-policy_en.pdf (18.03.2021).

¹⁹ European Commission, 2020 *Communication on EU enlargement policy*, disponibil la: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20201006-communication-on-eu-enlargement-policy_en.pdf (18.03.2021).

regională, a declarat că UE a „supraestimat Rusia și a subestimat China”²⁰. Pe lângă cele două state menționate de Hahn, influența Turciei (stat oficial candidat la statutul de membru al Uniunii Europene încă din 2005) în regiune nu trebuie subestimată.

Din perspectiva Turciei, relația cu statele din Balcanii de Vest este legată de memoria stăpânirii otomane, dar și de avantaje concrete, precum proximitatea geografică și asemănările în tiparele economice. Turcia a semnat acorduri de liber-schimb cu Albania (2008), Bosnia și Herțegovina (2003), Kosovo, Macedonia de Nord, Muntenegru (2010) și Serbia (2009). Analizele recente sugerează intenția Turciei de a-și folosi în special legăturile culturale și religioase cu state și comunități din regiune pentru a-și întări prezența economică. Decidenții politici din Balcanii de Vest ar avea în acest context două opțiuni. Dacă procesul integrării europene este tergiversat în continuare, statele din Balcanii de Vest ar putea să se apropie de Turcia. În același timp însă, decidenții politici din Balcanii de Vest ar putea să reducă intensitatea relațiilor cu Turcia pentru a nu da impresia statelor membre UE că au renunțat la perspectiva europeană²¹.

La fel ca Turcia, și Federația Rusă are legături istorice și culturale cu state și comunități din Balcanii de Vest, deținând astfel un potențial important de utilizare a capabilităților sale de *soft power*. Cu toate acestea, doar trei state din regiune au semnat acorduri comerciale cu Federația Rusă: Albania, Bosnia și Herțegovina și Serbia. Intensitatea relațiilor economice dintre Federația Rusă și statele din Balcanii de Vest a scăzut în ultimii ani, cu excepția sectorului energetic. În ceea ce îl privește pe acesta din urmă, influența Federației Ruse în Serbia, Bosnia și Herțegovina și Macedonia de Nord este foarte ridicată. Dependența energetică de resursele Rusiei nu trebuie subestimată în importanța sa politică și geopolitică. Cu toate acestea, pare mai probabil ca Balcanii de Vest să joace, din perspectiva strategiei Federației Ruse, mai degrabă rolul de regiune de tranzit pentru energia exportată, decât o arenă de competiție geopolitică cu Uniunea Europeană sau Statele Unite ale Americii²².

Strategia Chinei pentru statele din Balcanii de Vest este legată de participarea acestor regiuni la proiectul *Belt and Road Initiative*. Parte a formatului 17+1, statele din regiune resimt

²⁰ Brussels says EU has ‘underestimated’ China’s reach in Balkans, *Financial Times*, disponibil la: <https://www.ft.com/content/4ba18efa-377b-11e9-b72b-2c7f526ca5d0> (18.03.2021).

²¹ Mariya Hake, Alice Radzyner, *Western Balkans: Growing economic ties with Turkey, Russia and China*, disponibil la: <https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/16048/bpb0119.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (18.03.2021).

²² *Ibidem*.

transformarea Chinei într-un actor important în Balcanii de Vest²³. Dintre statele din regiune, Serbia este partenerul cel mai important și mai apropiat al Chinei, între cele două state existând un parteneriat strategic²⁴. Investițiile chineze în regiune au însă efecte limitate din punct de vedere economic. Modelul tipic de investiție a Chinei, în special în infrastructură sau energie, presupune un împrumut din partea instituțiilor bancare chineze, destinat să acopere 85% din costul proiectului, restul costului fiind acoperit de statul împrumutat. Împrumuturile par a fi foarte convenabile la prima vedere, cu o perioadă de returnare de aproximativ 20 de ani și cu dobânzi de doar 2%, însă unele companii de stat din statele din Balcanii de Vest pot fi obligate să utilizeze subcontractori din China sau chiar condiționate să folosească fondurile împrumutate pentru a achiziționa produse și mână de lucru din China. În alte cazuri, precum în Muntenegru, compania chineză care a construit autostrada Podgorica-Kolasin a fost scutită de taxe²⁵. Din acest punct de vedere, dincolo de riscurile politice, investițiile chineze în dezvoltarea infrastructurii statelor din Balcanii de Vest prezintă și o serie importantă de limitări economice, aspect care influențează pe termen lung perspectiva integrării europene, în mod special din punct de vedere al respectării normelor europene. Gândirea Chinei pare a porni de la o strategie pe termen mediu și lung, considerând economiile din Balcanii de Vest ca o „poartă de intrare” în Uniunea Europeană. Astfel, China pare să pornească de la prezumția că statele din Balcanii de Vest vor ajunge la integrarea europeană și cvasi-convergența economică cu Piața Unică europeană, oferind astfel avantaje pentru companiile chineze deja prezente acolo. Mai mult decât atât, companiile chineze ar putea beneficia de costuri de producție mai mici prin mutarea producției mai aproape de destinația finală – Piața Unică europeană. Cu toate acestea, nu trebuie subestimată capacitatea Chinei de a folosi instrumentele economice și financiare pentru a-și crea o adevărată prezență *soft* în Balcanii de Vest, ce ar putea eventual să depășească capacitățile UE, Turciei și Federației Ruse de a răspunde²⁶.

Pentru strategiile geopolitice ale Federației Ruse, Chinei și Turciei, regiunea Balcanilor de Vest reprezintă doar o parte dintr-un ansamblu mai amplu. Pentru a evita transformarea

²³ Vladimir Shopov, *Decade of patience: How China became a power in the Western Balkans*, disponibil la: <https://ecfr.eu/publication/decade-of-patience-how-china-became-a-power-in-the-western-balkans/> (18.03.2021).

²⁴ Jacob Mardell, *China's Economic Footprint in the Western Balkans*, disponibil la: <https://www.bertelsmann-stiftung.de/en/our-projects/germany-and-asia/news/asia-policy-brief-chinas-economic-footprint-in-the-western-balkans> (18.03.2021).

²⁵ Plamen Tonchev, *China's Road: into the Western Balkans*, European Union Institute for Security Studies (EUISS), 2017, disponibil la: <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief%203%20China%27s%20Silk%20Road.pdf> (18.03.2021).

²⁶ Mariya Hake, Alice Radzyner, *Western Balkans: Growing economic ties...*

statelor din această regiune într-o arenă a competiției între marile puteri, Uniunea Europeană trebuie să ofere o perspectivă clară și coerentă cu privire la integrarea în comunitatea europeană.

Perspectiva României

Conform *Strategiei Naționale de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024*, România își propune „proiectarea profilului său ca factor de stabilitate și promovare a valorilor UE în regiune, prin susținerea parcursului european al statelor aspirante din Parteneriatul Estic și Balcanii de Vest”²⁷. De asemenea, conform *Programului de Guvernare 2020-2024*, „România va continua să fie un susținător al politicii de extindere cu statele din Balcanii de Vest și Turcia, pe baza meritelor proprii ale candidaților, evidențiate în procesul de reformă, și a asigurării unei dinamici reale a procesului de negociere, care să contribuie la obiectivul asigurării dezvoltării, stabilității și securității în regiune”²⁸. Pentru politica externă a României, sprijinirea dezvoltării economice și integrării europene a statelor din Balcanii de Vest reprezintă o direcție importantă, în acest sens România contribuind inclusiv cu propria expertiză²⁹.

România susține așadar parcursul european al statelor din Balcanii de Vest. La 10 martie 2021, ministrul afacerilor externe al României, Bogdan Aurescu, a trimis, alături de miniștrii de externe din alte opt state membre al Uniunii Europene (Austria, Croația, Cehia, Germania, Grecia, Irlanda, Slovacia și Slovenia), o scrisoare Înaltului Reprezentant pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate al UE, Josep Borell, prin care au solicitat o discuție strategică cu privire la Balcanii de Vest. Având în vedere evoluțiile interne din această regiune, suprapuse peste criza generată de pandemia COVID-19, autorii scrisorii menționează că UE nu ar trebui să abordeze regiunea doar din perspectiva extinderii, ci și dintr-o perspectivă mai amplă de politică externă, inclusiv prin colaborarea strânsă cu Statele Unite ale Americii. Din perspectiva României, Politica de Extindere a UE reprezintă un important instrument pentru asigurarea păcii și bunăstării în Balcanii de Vest³⁰.

²⁷*Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024*, disponibil la: https://www.presidency.ro/files/userfiles/Documente/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_2020_2024.pdf (18.03.2021).

²⁸*Programul de Guvernare 2020-2024*, disponibil la: https://gov.ro/fisiere/pagini_fisiere/Program_de_guvernare_2020_2024.pdf (18.03.2021).

²⁹ A se vedea: Iordan-Gheorghe Bărbulescu, Clara Volintiru, Miruna Troncotă, Nicolae Toderaș, *România – furnizor de expertiză în tranziția democratică pentru țările Parteneriatului Estic și Balcanii de Vest*, Institutul European din România, București, 2018, disponibil la: http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/2018/10/SPOS-2017_Studiul_2_FINAL.pdf (18.03.2021).

³⁰ Ministrul Bogdan Aurescu a co-semnat o scrisoare privind necesitatea unei discuții strategice despre Balcanii de Vest la nivelul Consiliului Afaceri Externe, disponibil la: <http://mae.ro/node/55072> (18.03.2021).

Concluzii

În Discursul privind Starea Uniunii Europene din 16 septembrie 2020, Ursula von der Leyen, președintele Comisiei Europene, a reiterat importanța parcursului european pentru statele din Balcanii de Vest, subliniind că „Viitorul *întregii* regiuni este în Uniunea Europeană. Împărtășim aceeași istorie, împărtășim același destin. Balcanii de Vest sunt parte a Europei – nu doar o oprire pe Drumul Mătăsii”³¹ (sublinierea autorului). Dincolo de aceste viziuni politice destul de optimiste, situația politică a statelor din Balcanii de Vest rămâne una foarte complicată. Întârzierea integrării europene poate acutiza riscurile creșterii influenței economice și politice a unor state precum Turcia, Federația Rusă sau China, iar criza economică generată de pandemie poate accentua dependența unora dintre statele din regiune de sprijin financiar și economic extern, care nu întotdeauna înseamnă în mod obligatoriu sprijin din partea statelor membre ale Uniunii Europene. Cu toate acestea, previziunile nu trebuie să fie nici excesiv de pesimiste.

Conferința privind viitorul Europei reprezintă o oportunitate de a relansa proiectul construcției europene, oferind statelor din Balcanii de Vest o perspectivă corectă, credibilă și concretă cu privire la integrarea europeană, depășind paradigma „oboselii extinderii”. Dincolo de pericolul creșterii influenței actorilor terți în regiune, colaborarea dintre Uniunea Europeană și statele din Balcanii de Vest oferă beneficii concrete pentru ambele părți. Din perspectiva UE, succesul integrării statelor din această regiune poate reprezenta o (re)confirmare a succesului proiectului european, dar și o (re)afirmare a capacității UE de a juca un rol important ca actor normativ în europenizarea statelor foste comuniste. Pentru statele din Balcanii de Vest, integrarea cu succes în Uniunea Europeană va aduce atât beneficii semnificative din punct de vedere al democrației și al statului de drept, dar mai ales din punct de vedere al creșterii prosperității cetățenilor.

³¹ Comisia Europeană, *State of the Union Address by President von der Leyen at the European Parliament Plenary. Building the world we want to live in: A Union of vitality in a world of fragility*, disponibil la: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_20_1655 (18.03.2021).

Bibliografie

BĂRBULESCU, Iordan Gheorghe, TRONCOTĂ, Miruna, „The Ambivalent Role of the EU in the Western Balkans - “Limited Europeanisation” between Formal Promises and Practical Constraints. The Case of Bosnia-Herzegovina”, *Romanian Journal of European Affairs*, vol. 12, nr. 1, martie 2021, pp. 5-26, http://rjea.ier.gov.ro/wp-content/uploads/articole/RJEA_2012_vol12_no1_The-Ambivalent-Role-of-the-EU-in-the-Western-Balkans_2.pdf (18.03.2021).

BĂRBULESCU, Iordan Gheorghe, TRONCOTĂ, Miruna, „EU’ ”Laboratory” in the Western Balkans. Experimenting Europeanization without Democratization. The Case of Bosnia and Herzegovina”, *Revista Española de Ciencia Política*, nr. 31, martie 2013, pp. 63-99.

BĂRBULESCU, Iordan-Gheorghe, VOLINTIRU, Clara, TRONCOTĂ, Miruna, TODERAȘ, Nicolae, *România – furnizor de expertiză în tranziția democratică pentru țările Parteneriatului Estic și Balcanii de Vest*, Institutul European din România, București, 2018, http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/2018/10/SPOS-2017_Studiul_2_FINAL.pdf (18.03.2021).

Brussels says EU has ‘underestimated’ China’s reach in Balkans, Financial Times, <https://www.ft.com/content/4ba18efa-377b-11e9-b72b-2c7f526ca5d0> (18.03.2021).

Commission Communication on An Economic and Investment Plan for the Western Balkans, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/communication_on_wb_economic_and_investment_plan_october_2020_en.pdf (18.03.2021).

Enlargement Fatigue”, *Contemporary European Research*, nr. 6, 2010, pp. 1-16.

EU blocks Albania and North Macedonia membership bids, <https://www.bbc.com/news/world-europe-50100201> (18.03.2021).

European Commission, *2020 Communication on EU enlargement policy*, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20201006-communication-on-eu-enlargement-policy_en.pdf (18.03.2021).

European Commission, *Enhancing the accession process – A credible EU perspective for the Western Balkans*, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/enlargement-methodology_en.pdf (18.03.2021).

European Parliament, *The Western Balkans. FactSheet*, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/168/the-western-balkans> (18.03.2021).

HAJDARI, Una, *Tongue-tied: Bulgaria's language gripe blocks North Macedonia's EU path. Sofia holds up start of membership talks over linguistic dispute*, <https://www.politico.eu/article/bulgaria-north-macedonia-eu-accession-talks-language-dispute/> (18.03.2021).

HAKE, Mariya, RADZYNER, Alice, *Western Balkans: Growing economic ties with Turkey, Russia and China*, <https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/16048/bpb0119.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (18.03.2021).

MANNERS, Ian, „Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?”, *Journal of Common Market Studies*, vol. 40, nr. 2, pp. 235-258.

MARDELL, Jacob, *China's Economic Footprint in the Western Balkans*, <https://www.bertelsmann-stiftung.de/en/our-projects/germany-and-asia/news/asia-policy-brief-chinas-economic-footprint-in-the-western-balkans> (18.03.2021).

Ministrul Bogdan Aurescu a co-semnat o scrisoare privind necesitatea unei discuții strategice despre Balcanii de Vest la nivelul Consiliului Afaceri Externe, <http://mae.ro/node/55072> (18.03.2021).

NYE, Joseph, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, PublicAffairs, 2005.

O'BRENNAN, John, „'On the Slow Train to Nowhere?'. The European Union, 'Enlargement Fatigue' and the Western Balkans”, *European Foreign Affairs Review*, vol. 19, nr. 2 (2014), pp. 221-242.

Programul de Guvernare 2020-2024, https://gov.ro/fisiere/pagini_fisiere/Program_de_guvernare_2020_2024.pdf (18.03.2021).

SHOPOV, Vladimir, *Decade of patience: How China became a power in the Western Balkans*, <https://ecfr.eu/publication/decade-of-patience-how-china-became-a-power-in-the-western-balkans/> (18.03.2021).

State of the Union Address by President von der Leyen at the European Parliament Plenary. Building the world we want to live in: A Union of vitality in a world of fragility, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_20_1655 (18.03.2021).

Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024, https://www.presidency.ro/files/userfiles/Documente/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_2020_2024.pdf (18.03.2021).

SZOULCHA, Anna, „The EU and Enlargement Fatigue: Why Has the European Union Not Been Able to Counter.

TONCHEV, Plamen, *China`s Road: into the Western Balkans*, European Union Institute for Security Studies (EUISS), 2017, <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief%203%20China%27s%20Silk%20Road.pdf> (18.03.2021).

TRONCOTĂ, Miruna, „Europeanizarea Balcanilor de Vest. Experimente politice și lecții încă neînvățate”, ANGLIȚOIU, George (coord.), *Europeanizarea. Studii de guvernare și securitate*, Editura C.H. Beck, București, 2015, pp. 169-197.

VENIC-ALUJEVIC, Lucia, *European Integration of Western Balkans: From Reconciliation to European Future*, <https://www.martenscentre.eu/wp-content/uploads/2020/07/european-integration-western-balkans.pdf> (18.03.2021).

Zagreb Declaration, 6 May 2020, <https://www.consilium.europa.eu/media/43776/zagreb-declaration-en-06052020.pdf> (18.03.2021).